

Sygn. akt I UK 449/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 października 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romualda Spyt (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania A. P.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o ustalenie niepodlegania ubezpieczeniu chorobowemu i ustalenie podstawy
wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 października 2015 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 24 czerwca 2014 r.,

- 1. uchyla zaskarżony wyrok w części dotyczącej podstawy wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne za listopad 2012 r. oraz za okres od stycznia 2013 r. do 25 czerwca 2013 r.,**
- 2. oddala skargę kasacyjną w pozostałej części,**
- 3. pozostawia Sądowi Apelacyjnemu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego .**

UZASADNIENIE

Decyzją dnia 3 czerwca 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych stwierdził, że A. P. jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, niemająca ustalonego prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, dla której podstawą wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne stanowi zadeklarowana kwota nie niższa niż 60% kwoty przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, podlega dobrowolnie ubezpieczeniu chorobowemu w okresach: od 1 marca 2011 r. do 30 września 2012 r., od 1 listopada 2012 r. do 25 stycznia 2013 r. i od 1 lutego 2013 r.

Kolejną decyzją z dnia 4 czerwca 2013 r. organ rentowy stwierdził, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia: emerytalne i rentowe, chorobowe i wypadkowe A. P. wynosi w grudniu 2012 r. - 8.742,05 zł.

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 21 listopada 2013 r. zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 3 czerwca 2013 r., ustalając, że A. P. podlega dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu w okresie od 26 stycznia 2013 r. do 31 stycznia 2013 r., zmienił także zaskarżoną decyzję z dnia z dnia 4 czerwca 2013 r., ustalając, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia A. P., w tym ubezpieczenie chorobowe, za okres od listopada 2012 r. do 25 czerwca 2013 r., wynosi 8.742,05 zł.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że odwołująca A. P. od 5 lutego 2009 r. prowadzi pozarolniczą działalność gospodarczą w postaci Kancelarii Adwokackiej. W okresie od stycznia do października 2012 r. wykazała podstawę wymiaru składek w wysokości 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego. Dnia 6 listopada 2012 r. zgłosiła się do ubezpieczenia chorobowego, a za miesiące listopad i grudzień 2012 r. wykazała podstawę wymiaru składek w wysokości: 8.742,05 zł. Odwołująca się otrzymała zasiłek chorobowy i opiekuńczy wyliczone od podstawy wymiaru składek 8.742,05 zł. W dniu 14 lutego 2013 r. skarżąca złożyła korektę podstawy wymiaru składek za grudzień 2012 r., pomniejszając ją z kwoty 8.742,05 zł na kwotę 846,00 zł ($8.742,05 \text{ zł} : 31 = 282 \text{ zł}$; $282 \text{ zł} \times 3 \text{ dni}$, tj. od dnia 1 grudnia do dnia 31 grudnia 2012 r. = 846 zł). Jednocześnie wniosła o zaliczenie nadpłaty wynikającej z deklaracji za grudzień 2012 r. na poczet składki za styczeń 2013 r. Odwołująca się w dniu 7 marca 2013 r. złożyła w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych wnioski o wyrażenie zgody na opłacenie składek na ubezpieczenie

dobrowolne po terminie za styczeń 2013 r., na co organ rentowy nie wyraził zgody. Jednocześnie wniosła o przyznanie zasiłku chorobowego za okres od 1 lutego 2013 r.

Sąd Okręgowy w motywach rozstrzygnięcia stwierdził, że mając na uwadze art. 18 ust. 9 i 10 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121 ze zm.), odwołania są zasadne. Przyjął bowiem, że proporcjonalne zmniejszenie podstawy wymiaru składki dla osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą, na podstawie powołanych przepisów, dotyczy każdej zadeklarowanej kwoty podstawy wymiaru składek, a nie tylko kwoty najniższej.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 24 czerwca 2014 r. oddalił apelację. W uzasadnieniu stwierdził, że Sąd pierwszej instancji wydając wyrok nie naruszył prawa materialnego, w szczególności art. 83 ust. 1 pkt. 1 i 2, art. 11 ust. 2, art. 14 ust. 1 i 2 pkt 2, w związku z art. 18 ust. 9 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, zmieniając zaskarżone decyzje. Podkreślił, że w przedmiotowej sprawie zadanie Sądu sprowadzało się do dokonania interpretacji przepisu art. 18 ust. 9 tej ustawy i oceny, czy odwołująca się była uprawniona do dokonania proporcjonalnej korekty podstawy wymiaru składki za grudzień 2012 r., w sytuacji gdy podstawa ta była przez nią zadeklarowana w kwocie 8.742,05 zł. Sąd drugiej instancji nie podzielił poglądu organu rentowego, że proporcjonalne obniżenie podstawy wymiaru składki zostało przez ustawodawcę dopuszczone, niemniej dotyczy tylko przypadków w przepisie określonych i - zgodnie z brzmieniem ustawy - jedynie kwoty najniższej podstawy wymiaru składek.

Odnosząc się natomiast do zarzutu naruszenia art. 477⁹ k.p.c. oraz art. 477¹⁴ k.p.c., Sąd Apelacyjny wskazał, że Sąd Okręgowy „prawidłowo orzekł w przedmiotowej sprawie w oparciu o zaskarżone decyzje oraz żądania z odwołań od nich, nie pomijając przy tym przedmiotu zaskarżonych decyzji jak zakładał skarżący. Sąd pierwszej instancji dokonując rozważań w uzasadnieniu wydanego przezeń orzeczenia nie wybiegał poza ramy przedmiotu sporu, gdyż skoncentrował się na wyjaśnieniu tych okoliczności, które pozostawały pomiędzy stronami sporne”.

Wyrok ten został zaskarżony skargą kasacyjną przez organ rentowy, który zarzucił mu naruszenie prawa materialnego - art. 18 ust. 9 i 10 ustawy o

systemie ubezpieczeń społecznych, przez jego błędne zastosowanie i ustalenie, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia - w tym na ubezpieczenie chorobowe A. P., podlegającej ubezpieczeniom jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, niemająca ustalonego prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, dla której podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne stanowi zadeklarowana kwota nie niższa niż 60% kwoty przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, wynosi 8.742.05 zł. za okres od listopada 2012 r. do 25 czerwca 2013 r., a także naruszenie prawa procesowego - art. 477⁹ k.p.c. oraz 477¹⁴ k.p.c., które miało istotny wpływ na wynik sprawy, ponieważ Sądy obu instancji orzekające w sprawie wykroczyły poza przedmiot decyzji organu rentowego z dnia 4 czerwca 2013 r. Decyzją tą organ rentowy stwierdził podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne w grudniu 2012 r., natomiast Sąd Okręgowy podstawę tą również ustalił za listopad 2012 r. oraz okres od stycznia 2013 r. do czerwca 25 czerwiec 2013 r.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną ubezpieczona wniosła o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie i zasądzenia od organu rentowego na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W pierwszej kolejności wskazać należy, że zaskarżona decyzja z dnia 4 czerwca 2013 r. rozstrzyga o podstawie wymiaru składek na ubezpieczenia na ubezpieczenie emerytalne i rentowe, ubezpieczenie chorobowe i wypadkowe A. P. za grudzień 2012 r. i ustala ją na kwotę 8.742,05 zł. Zgodnie z treścią sentencji wyroku, Sąd pierwszej instancji zmienił powyższą decyzję w ten sposób, że ustalił, iż podstawa wymiaru tych składek „wynosi 8 742,05 zł (osiem tysięcy siedemset czterdzieści dwa złote pięć groszy) za okres od listopada 2012 r. do 25 czerwca 2013 r.”. Niewątpliwie więc nie zmienił zaskarżonej decyzji w odniesieniu do podstawy wymiaru składek za grudzień 2012 r. Podkreślić przy tym należy, że podstawa wymiaru składki to kwota, od której należy obliczyć wysokość należnej składki na podstawie odpowiedniej stopy procentowej wynikającej z art. 22 ustawy

o systemie ubezpieczeń społecznych. Zatem podstawą wymiaru składki pomniejszonej proporcjonalnie według zasad wynikających z art. 18 ust. 9 i 10 jest kwota wynikająca z tego pomniejszenia, a nie kwota wyjściowa, która stanowi jedynie jedną z wielkości podstawianych do algorytmu obliczenia podstawy wymiaru składki.

Powagą rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.) objęta jest tylko sentencja wyroku i tylko wtedy, gdy nie zawiera ona jasnego określenia wszystkich elementów zezwalających na miarodajne i pewne ustalenie, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, należy dokonać wykładni wyroku, a w dalszej kolejności sięgnąć do jego uzasadnienia (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1957 r., I CO 20/57, OSPiKA 1958 nr 10, poz. 261, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2002 r., II CKN 1415/00, LEX nr 53284). Inaczej rzecz ujmując, powaga rzeczy osądzonej rozciąga się również na motywy wyroku w takich granicach, w jakich stanowią one konieczne uzupełnienie rozstrzygnięcia, niezbędne do określenia jego zakresu, co jednakże nie oznacza, że w przypadku oczywistej sprzeczności między sentencją a uzasadnieniem wyroku o przedmiocie rozstrzygnięcia decydują pisemne motywy uzasadnienia.

W motywach rozstrzygnięcia Sąd pierwszej instancji stwierdził, że „podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne skarżącej, w tym ubezpieczenie chorobowe, za okres od listopada 2012 roku do 25 czerwca 2013 roku wynosi: 8.742,05 zł, co jednocześnie umożliwia, zgodnie z przytoczonym orzecznictwem, proporcjonalne zmniejszenie podstawy wymiaru składki w miesiącu grudniu 2012 roku”. W istocie więc istnieje zasadnicza sprzeczność między sentencją a uzasadnieniem, która rozstrzygnięta musi być na korzyść sentencji. Oznacza to, że podstawa wymiaru składki za grudzień 2012 r., wedle wyroku Sądu Okręgowego, to kwota 8.742,05 zł, natomiast podnoszony w uzasadnieniu obowiązek jej proporcjonalnego zmniejszenia nie ma mocy wiążącej. W rezultacie więc oddalenie apelacji organu rentowego przez Sąd drugiej instancji potwierdziło taką podstawę wymiaru składki za grudzień 2012 r. Ostatecznie zatem niniejsze postępowanie nie doprowadziło do zmiany przedmiotu rozstrzygnięcia wynikającego z decyzji z dnia 4 czerwca 2013 r.

W tym stanie rzeczy uchyla się spod kontroli Sądu Najwyższego kwestia

prawidłowej wykładni art. 18 ust. 9 i 10 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Nie rozstrzygając tego zagadnienia, marginalnie jedynie należy wskazać na stanowisko wyrażone w wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 11 czerwca 2014 r., III AUa 361/14 (LEX nr 1474575), z odwołaniem się do wywodów zawartych w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2010 r., II UZP 1/10 (OSNP 2010 nr 21-22, poz. 267), przedstawiające argumenty przemawiające za przyjęciem odmiennego poglądu niż wynikający z zaskarżonego wyroku.

Przechodząc do dalszej kwestii, w judykaturze utrwalony jest pogląd, w myśl którego zakres rozpoznania i orzeczenia (przedmiot sporu) w sprawach z odwołania od decyzji organów rentowych wyznaczony jest w pierwszej kolejności przedmiotem decyzji organu rentowego zaskarżonej do sądu ubezpieczeń społecznych, a w drugim rzędzie przedmiotem postępowania sądowego determinowanego zakresem odwołania od tejże decyzji (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2000 r., II UKN 685/99, OSNP 2002 nr 5, poz. 121 oraz postanowienia z dnia 13 maja 1999 r., II UZ 52/99, OSNP 2000 nr 15, poz. 601 i z dnia 13 października 2009 r., II UK 234/08, LEX nr 553692). Oznacza to, że sąd nie może orzekać w przedmiocie odwołania (żądania), który nie został rozpoznany przez organ rentowy (wykracza poza zakres decyzji). Tego rodzaju żądanie sąd przekazuje do rozpoznania organowi rentowemu (art. 477¹⁰ § 2 k.p.c.).

Niewątpliwie Sąd pierwszej i drugiej instancji wykroczył poza zakres decyzji z dnia 4 czerwca 2013 r., orzekając o wysokości podstawy wymiaru składki za okresy nią nieobjęte (listopad 2012 r. i od stycznia do 25 czerwca 2013 r.), naruszając tym samym art. 477⁹ § 1 k.p.c. oraz 477¹⁴ § 2 k.p.c.

Jeśli zaś chodzi o rozstrzygnięcie dotyczące decyzji z dnia 3 czerwca 2013 r., (*de facto* stwierdzającej ustanie dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego od dnia 26 stycznia 2013 r. i objęcie tym ubezpieczeniem od 1 lutego 2013 r.), to - pomimo zaskarżenia wyroku Sądu Apelacyjnego w całości - w skardze kasacyjnej nie zawarto adekwatnej podstawy kasacyjnej (art. 14 ust. 2 pkt 2 i ust. 2a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) odnoszącej się do tej kwestii.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok w części dotyczącej ustalenia podstawy wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne

za listopad 2012 r. oraz za okres od stycznia 2013 r. do 25 czerwca 2013 r. (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.) oraz oddalił skargę kasacyjną w pozostałym zakresie (ustalenie podstawy wymiaru składki za grudzień 2012 r. oraz podleganie odwołującej się dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu w okresie od 26 stycznia 2013 r. do 31 stycznia 2013 r. (art. 398¹⁴ k.p.c.). O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto po myśli art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.